

Acésta f6ia ese
cate 3 c6le pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, 6ra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

F6i'a Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abon6dia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiuu, s6u prin posta
s6u prin domni co-
lectori.

Nr. 2.

Brasiovu 15. Ianuariu 1875.

Anulu VIII.

S u m a r i u : Migratiune. Colonisatiune. Invasiune. — Fragmente dein istori'a regimentului alu II lea rom. granitariu transilvanu. (Urmare.) — Consemnarea romanilor ucisi la 1848—49 in Clusiu dupa sententi'a judetului de sange (v6rbir6s6g). Procesu verbale — Publicarea baniloru incursi. — Bibliografia.

Migratiune. Colonisatiune. Invasiune.

(Urmare.)

Suntu treidieci si optu de ani, de candu ni se d6a ocaziune de a face diverse caletorii prin Munteni'a si Moldov'a. In acelea caletorii amu aflatu si amu vediutu, anume pe sub munti, multe comune compuse dein romani ardeleni transmigrati in diverse tempuri, candu de inaintea persecutiuniloru religi6se, mai desu dinaintea robiei de cate 2 si chiaru 4 dile in septemana, alta data de f6mete (1815—17) si de alte calamitati. In piatile comerciali nu treci din una strada in alt'a, c6 se nu intempini pe cate cineva „de ai nostrii dela Ardelu.“ In monasterie era destui calugari „dein Ardealu,“ intre carii nu pucini au ajunsu egumeni, archimandriti, chiaru si episcopi. Studenti dela Blasiu si dein ale tieriei, mai multu s6u mai pucinu aplecati catra vocatiunea preoti6sca s6u chiaru vi6ti'a monastica, acolo inse si in Sibiuu neprimiti la cursu dein vreo cauza s6u alt'a, 6ra mai virtosu pentru marea concurentia, pre candu toti se inbuldi6 „la popia“, trecea in Moldov'a s6u in Munteni'a, care cumu potea, cu s6u f6ra pasportu, prin vam'a publica deschisa, s6u prin vam'a cucului, mascati mai alesu c6 pastori de vite. In apropiere de frontarielu Transilvaniei suntu multe schituri mai mici, cenobii si monastirie mai mari. Care cumu apuc6 in acelea, era scapatu celu pucinu de primele griji ale vietiei, locuintia, inbracamente, nutrementu. Cei mai multi dein acei calugari isi ascundea originea loru ardel6na, d6in cauza c6 ardelenii era f6rte reu vediuti de calugarii greci si bulgari, de carii furmic6 monasteriele romanesci pana la unu numeru de c6teva mii. Numai intre patru ochi, in confidentia iti spunea cutare egumenu, archimandritu, episcopu, „c6 si elu este ardeleanu.“ Filotheiu alu Buzelui a fostu saceleanu, 6ra Diconisie (repaus. in a. tr.) era salisc6nu, ceea ce densulu ne descoperi numai dupa ce ajunsese archimandritu.

Dein t6te acestea invetiamu mai alesu duoe lucruri: c6 numerulu locuitoriloru Romaniei a fostu in realitate totu-deaun'a mai mare decatu s'a prezentatu acela prin cifre statistice, si alu doulea, c6 migratiunea cea mai mare, nici-odata intrerupta, spre Moldov'a si Munteni'a, fusese in totu-deaun'a mai

alesu dein Transilvani'a, de unde trecea romani si apr6pe numai romani, pe fiacare anu de si pe nesimtite, f6ra picu de parada, f6ra tobe si trompete, cu sutele, uneori cu miile. Numai asia se mai p6te explica, inca si una alta aparitiune, care ori-carui omu cutetatoriu a trebuitu se'i bata la ochi. Dein studiulu comparativu statisticu facutu asupra populatiuniloru transilvane se scie de ajunsu, c6 in ac6sta ti6ra, intre cele trei nationalitati principali, mamele romane sunt dein grati'a lui Ddieu cele mai productive, totu-odata — fia disu spre on6rea si laud'a loru — cele mai doi6se pentru pruncii loru; se scie mai departe c6 mortalitatea intre romani, in mani'a tuturoru calamitatiloru, este relative mai pucina dec6tu la magiaro-secui si la sasi; cu t6te acestea, elementulu romanescu inca se inmaltiesce f6rte pu6inu in Transilvani'a. Ac6sta ti6ra, dupa-ce a scapatu de curutii lui T6k6lyi si mai tardiu de ai lui Franciscu R6koczi (1711), a fostu scutita p6na in an. 1848 de ori-ce invasiuni, de belluri civili si devastatiuni barbare, 6ra de ciuma c6 de 110 ani inc6ce ii audia mai multu numai de nume. Populatiunea transilvana preste totu, chiaru si in Campi'a cea iobagita p6na la meduva, av6 totu-deauna locuintie mai bune dec6tu avusera locuitorii Romaniei p6na in tempurile mai noue intre aceleasi relatiuni climatiche. Patriotismulu pathologicu este de comunu mai mare in regiuni munt6se de c6tu la siesuri. Pamentulu transilvaniei este in partea sa cea mai mare fertile, clim'a sanet6sa, apa mai preste totu f6rte buna, vinuri excelente. Intre acestea impregiurari, populatiunea transilvana in 150 de ani s'ar fi potutu mai multu dec6tu induoi, precumu s'a indoitu in alte tieri, chiaru si de a le imperiului austriacu. (Vedi Boemi'a, Moravi'a, archiducatele etc.) In Transilvani'a suntenu f6rte de parte de asemenea inmaltire a populatiunei. Dar' acea lipsa nu se p6te explica numai dein influinti'a cea funesta a legiloru barbare, nici numai dein sistem'a feudalistica si tirannica, omorit6rie de corpuri si de suflete, ci pe una dein cauzele principali o mai aflamu in necurmat'a migratiune a romaniloru dein Transilvani'a in Moldov'a si Munteni'a.

P6na la Cusa-voda acea migratiune era considerabile destulu, precumu credu c6 se p6te convinge ori-cine, chiaru si numai dein acestea deductiuni

ale noastre; dara de 14 ani încóce migratiunea romanilor transilvani spre Romani'a luà dimensiuni atàtu de mari, precumu dóra nu s'au mai vediutu nici inainte cu patru si cu cinci sute de ani. Au si concursu mai multe impregiurari, care au favoratu si favorédia migratiunea in modu extraordinariu. Aici in Transilvani'a persecutiunile de tóte speciile care se afla in permanentia in contra elementului românesc, a nationalitatiei, a limbei si a culturai sale nationale, miile de processe urbariali, prin care mii de familii sunt spoliata de averi si aruncate pe strate, imposite directe si indirecte fóra margini, administratiune condamnata până in fundulu pamentului chiaru de press'a magiara si de diet'a ungeréna, lipsa mare de piatie comerciali, ur'a si urgi'a ce intempini mai preste totu la populatiunile acestea heterogene, lipsite in partea cea mai mare de ceea ce numimu educatiune politica, aristocratia mandra, dar' flamenda cá vai de ea, tóte acestea impregiurari concurgu neinctatu spre a impinge dein anu in anu pe populatiunea románéca preste munti in Romani'a. De alta parte érasu consolidarea Romaniei pe temelile vechilor tractate, impropriatarirea catoru-va milióné de locuitori sateni pe mosiórele loru (Maiu 1864), aventulu ne mai cunoscutu in Romani'a, atàtu alu agriculturai cátu si alu comerciului, facu cá lips'a capitalului de bracia (labore, munc'a) se fia totu mai multu simtita, si cá multi proprietari se chiamo pe mosiile loru cultivatori de pamentu, ori de unde'i afla, éra mai alesu dein Transilvani'a si dein Bulgari'a. S'a observatu mai in susu, cá pe sub munti in Romani'a se afla multe comune rurale transigrate dein Transilvani'a. In anii mai deinceóce s'a descoperitu unu lucru care ne surprinde si mai multu. Colonistii de nationalitate románéca dein Transilvani'a s'au intensu dela Ploiesci in diosu mai alesu pe malurile Jalomitiei până la Dunare; asia numitulu Baraganu, unu desertu mare, ce se intende spre Brail'a, si care odenióra atàtu dein caus'a turciloru, cátu si dein lips'a apei era cautatu mai multu numai de oierii nomadi, astadi a inceputu a se cultiva prin colonisti ardeleni. Ve mai aduceti a mente de famosulu casu dela 1860, pre candu vreo 18 proprietari si proprietarese, cu repaus. Ioanu A. Filipescu in frunte, s'au fostu decisu cá se aduca 2500 de familii dein Germani'a septentrionale, cu scopu cá se le asiedie mai alesu pe proprietatile loru dela Dunare; mai tieneti mente, cu cáta cerbicia insistá la gubernu si la camere intre alti unulu I. Artonoviciu, agentu alu proprietariloru, tramisu inadinsu in Germani'a.*) Ei bine, in loculu aceloru familii

*) Vedi: Colonistii germani si Romani'a, de D. P. Martianu, aduo'a editiune, cu mai multe annexe si o introducere despre economi'a nationala (de Alex. Lupascu) Bucuresci 1871, despre planuriile de a colonisa tier'a cu nemti vedi mai virtosu dela pag. 1 inainte până la pag. 20, apoi combaterea planului până la pag. 56.

nemtiesci, pamentulu celoru 18 proprietari ilu cultiva totu numai romani si in parte bulgari. Unii proprietari ne asigura, cá numai in districtulu Jalomitiei aru fi preste treidieci comune rurale, in care se afla romani dein Transilvani'a, cunoscuti acolo sub nume de „Ungureni,“ candu locuitorii cei vechi ai comunelor sunt numiti de cátra ceia „Cojani“; de altu-mentrea coloniile ardelené se cunoscú dupa portu, dupa pronuntiarea cuventelor si dupa cátiva provincialismi usitati numai in Transilvani'a. Dupa vreo siese ani dela casulu memoratu despre coloniile nemtiesci se audíra in camer'a legislativa dela Bucuresci unele voci desperate care strigá, cá regiunea deintre Buzeu si Brail'a este necultivata, deserta, pentru-cá i lipsescu locuitorii, prin urmare cá in acelu tienutu trebuie se se aduca colonii nemtiesci. Diariele au luatú atunci la góna pe acei patrioti desperati, si cu totu dreptulu, pentru-cá faci'a acelei regiuni a inceputu a se schimba fóra nici-unu colonistu nemtiescu, chiaru si numai de candu s'a deschisu calea ferata intre Brail'a si Buzeu; cultivatorii de pamentu pare cá aru fi adusi cá prin farmecu; de aceea vedi araturi si semenaturi pe distantie cátu batu tunurile, pe unde inainte cu cátiva ani pascea numai vitele cornute si turmele de oi.

In acelasiu tempu, candu unii cerea barbatesce colonii nemtiesci, „Trompet'a Carpatiloru“ protestá in gur'a mare in contra migratiunei romanilor ardeleni in Romani'a dicéndu, cá aceia aru fi tramisi de nemtii austriaci cá spioni, cá missionari, cá preparatori ai subjugarei si alte complimente de natur'a acestora. Dara se spune, cá acelu diariu si parti'a sa era seduse prin mai multe corespondentie fórté reutatióse, primite dela Transilvani'a si Pesteá. Se póte. Intr'aceea era unu tempu, in care chiaru si „Romanulu“ incepuse a se teme de „invasiunea“ romanilor transilvani, ce e dreptu inse, dein cause cu totulu differitórie de ale altora. Cei dela Romanulu adeca tienea, cá ardelenii aru fi ómeni cerbicosi, neciopliti, iubitori de dispute si certe, applicati la ura si hostilitati pe viétia, prin urmare cá ei numai cátu aru inmultí aluatulu celu reu in corpulu nationale. Mai tardú Rom. isi modificá multu acelea opinii, de si nu de totu, cá-ci acésta nici se póte, nici trebuie se se intemple, ci dein contra, ardelenii inca se'si cúnósca si corréga detectele pe care le au.

Pre candu diariele se certá asupra cestiunei, déca este bine séu reu, cá se se stramute in Romani'a multime de romani dein Transilvani'a, proprietarii de mosii nu numai primira la sine pre cei carii mergea de buna voia, ci indemnara pe acestia cá se mai chiamo si pe alti cunoscuti de ai loru. Cúnóscemu proprietari carii ne ceru si noue, cá se le tramitemu de aici cáte 20—30 familii románesci, spre a le colonisá pe mosiile loru. Asia dara o vorba cá o miie, migratiunea romanilor dein Transilvani'a in Romani'a se continua până in ór'a de facia, fóra precurmare, mai alesu in calitate de cultivatori

pe mosii, apoi si cu alte ocupatiuni, pe la urbi si oppide (cetati capitale si orasie).

Speramu că astadi dupa experientia de 14 ani nici diariulu celu mai hostile romaniloru ardeleni nu va potea nega in cugetu curatu, că migratiunea acestora in Romani'a nu ar fi de mare folosu Romaniei, atatu dein punctu-de vedere alu economiei nationale, cătu si dein alu nationalitatiei politice inmultite si intarite prin elemente homogene. In cătu pentru capitalulu bracialoru pe care'lu ducu romanii ardeleni in Romani'a, intrebati pe toti acei proprietari căti au a face cu ei, că se ve dea informatiuni exacte, in cugetu curatu.

Ore inse cumu stă acęsta cestiune a colonisarei prin romanii ardeleni, considerata dein punctulu-de vedere alu nationalitatiei romane pre cătu ea se afla dein cōce de munti? Este prea invederatu, că pre cătu acea migratiune folosesece Romaniei, tocma pre atata, dęca nu si mai multu, este ea spre mare stricatiune vietiei nationale a poporului romanescu in Transilvani'a. Nu că dōra singuru numerulu celu mare de miliōne multe ar peface pe unu poporu in natiune, ci se mai ceru inca si alta conditiuni essentiali, fōra care ti s'ar applea cunoscent'a sententia: Nos numero sumus et fruges consummere nati; ori-unde inse poporul este mai numerosu in proportiune cu elementele hostili, este si probabilitatea mai mare, că dein atati individi se voru alege cu atatu mai multi, carii voru implinī celelalte conditiuni ale existentiei nationale politice si ale libertatiei.

Dein acestea ar urma, că romanii transilvani se impedece pre cătu se pōte, ori-ce migratiune a elementului loru de aici in Romani'a. Asia ar trebui se se intemple, si scriitorulu acestoru linii a fostu acela, carele că de cincisprediece ani incōce se incercase la ori-cāte ocaziuni i s'au datu, că se retiena pe romani dela emigratiune, se'i indemne la patientia si la remanere in patri'a loru natale; dara dupa atati ar: de incercari a cunoscutu, că incercarile sale nu numai au remasu indesiertu, ci dein contra, emigrarea merse si mai merge crescendu. Pecatu numai că cei mai multi ardeleni de aceia, carii locuescu in asia numitele comitate, emigra orbesce, fōra nici-unu planu, totu-odata cu sperantie mari dictate de fantasi'a loru, care le arata colacii si placintele pe tōte gardurile dein Romani'a. Mai adaoga, că pe langa multi ōmeni buni, trecu si alti miserabili perde vęra, carii aici n'au facutu nimicu, ęra acolo facu mai pućinu decātu nimicu, pāua ce trecu in categori'a vagabundiloru, că cei de odeniōra, cu lantulu de gūtu. De alta parte nu trebue se uitamu, că prin cāteva legi mai noue si decrete domnesci dein Romani'a, migratiunea este incuragiata mai virtosu in favōrea proprietariloru, dupa-ce densii'si perdusera dreptulu clacei de 21 de dile,*) este inse si

lege data anume in favōrea nationalitatiei romane, care ęrasi trage pe multi romani ardeleni afōra dein patri'a loru. Dreptu că acea lege este camu equivoca, in cătu ori-care ministru, prefectu, politianu, o esplica cumu ilu taia capulu, sęu cumu ii place lui, ea inse existe talis qualis, si isi are efectele sale.

Asia sub impregiurarile actuali ale ambeloru tieri limitrofe, abia mai pōte fi vorba de inpedecarea emigratiunei dein Transilvani'a spre Romani'a. Amu ajunsu că frequentia intre ambele tieri se fia mai mare si decātu fusese aceea pāna pe la 1700 si chiaru pāna in dilele Mariei Teresiei, pre candu se luasera mesure fōrte aspre in contra migrarei. Dupace se voru impreuna si calile ferate, trecerea dein una in alta tięra va fi si mai usiōra. Sasii si mai virtosu magiarii au cu totulu alte midiulōce la mana de a inpedeca trecerea profesionistiloru sasesci si a multimei de proletari secuiesci in Romani'a, inse tōte incercarile loru si chiaru ale ministeriului ungurescu sunt si remanu vane. Nici chiaru tractatele numite de cartellu nu ajuta multu in acęsta cestiune. Dęca inse migratiunea nu se pōte inpedeca, datori'a nōstra patriotica dein ambele tieri ar fi, că se o scapamu de acestu caracteru anarchicu, se o regulamu, se'i dāmu directiuni salutarie. Politic'a colonisatiunei in secolulu nostru este lucru mare. Se invetiamu si noi ceva dela popōrale care se ocupa cu acęsta politica. In Romani'a libera sunt mai multi barbati de statu, carii se ocupa seriosu cu cestiunea colonisatiunei, la care inainte cu vreunu patrariu de seculu cugetasera fōrte pucini. Cea de antaiu incercare de colonisatiune se facuse prin rusi in Munteni'a, sub pretestu de a splota mineraliele tieriei. Camer'a respinse acelu proiectu; capulu opozitiunei Const. Filipescu mori intoxicatu, dara colonisarea rusęsca batuta si de Ioanu Eliadu cu arm'a cea stasiētōria a satirei in poesiōra sa Macesiulu si Florile, remase de bajocura. Intre anii 1854 et 1856 candu cu invasiunea cea faimōsa, unulu din scopurile principali ale austriaciloru fusese; a colonisa Munteni'a si Moldov'a in masse numerōse si compacte de germani si de jidovi germanisati. Indata inse ce moldavo-romanii aflara despre acelu planu alu austriaciloru, alergara cumu se dice cu capulu ruptu, la Constantiuopole, ęra mai alesu la Parisu si la Londra, spre a midiuloef cătu mai curend'a scōtere dein principate a trupeloru austriace, si interdicerea ori-carui amestecu in afacerile loru, ceea ce s'a si intemplatu spre bucuria nespusa a romaniloru, cu atatu mai curendu, cu cătu cabinetele dein Parisu si Londr'a purcesera in acęsta cestiune in unanimitate si cu tōta energi'a ceruta. Dela 1859 incōce, de candu cu incercarea susu atensa a mai multoru proprietari de

„strainiloru de ori-ce ritu crestinescu li se da dreptulu de a cumpara proprietati imobiliare; inse totu prin acestu decretu colonisarile in masse mari, in glōte compacte de straini sunt oprite.

*) Decretulu Nr. 1051 dein 19. Augustu 1864, prin care

a'si colonisa proprietatile loru cu nemti, cestiunea colonisatiunei ajunse la rangul de studiu nationale. La 1864 s'a enuntiatu maxim'a de statu, in puterea careia colonisatiunile de nationalitati straine in masse compacte si la câte unu singuru punctu ori tienutu, nici-decumu nu sunt suferite pe teritoriulu Romaniei. De aceea se dice si in decretulu dein 19. Aug. 1864: „Legea de facia nu va privi intru nimicu colonisariile, care sunt poprite.“ Numai migratiuni partiali de individi si familii sunt suferite, cu conditiune cá se'si caute locu de petrecere in comunele existente; dara comune noue politice de limba straina se nu faca. Dreptulu de a'si cumpara casa séu locu de casa ori de fabrica inca este acordatu colonistiloru particulari, sub conditiune inse, cá se renuntie cu totul la ori-ce protectiune straina. De altumentrea auctoritatile sunt obligate strinsu prin legi, a'i apara de ori-ce nedreptate si asuprire, cá pe ori-care filiu alu patriei. Drepturi politice nu se dau strainiloru, pàna candu nu se arata demni de a li se vota indigenatulu prin corpulu legislativu. In acestu punctu chiaru si romaniloru de dincóce li se mai facu dificultati in unele casuri speciali, ceea ce unii au se si-o inpute portarei proprie, lipsite de ori-ce prudentia a vietiei.

(Va urmá.)

Fragmente dein istoria regimentului alu II-lea romanescu granitariu transilvanu.

(Urmare.)

Puçine dile dupa ocuparea Clusului unu corpu de insurgenti comandati de Nicolae Katona si de comitele Alexandru Teleki, lovi dela Bai'a mare dreptu la Desiu cu 14 mii de armati si cu 16 tunuri. Urban le-a esitu inainte in 24 Nov. si batendu'i 'ia gonitu pàna la Siomcuta, in drumu inse a datu numai preste sate arse si ruine fumegatorie, pentru cá acei doi boieri, ambii vitia de romani renegati, inca avusera pasiunea satanica de a omori si a da focu ori pe unde trecea.*) La batalia acésta luara si cele doue bataliune parte activa. Insurgentii perdura 100 morti, câteva cara cu munitiune si cu victualii. Dela cei imperatesci remasera morti capitanulu Lambert, 1 sergent-majoru si 2 soldati, 7 insi raniti si 16 cai impuscati.

Urban decisese a scóte pe Katona si pe Teleki inca si dein Bai'a-mare, dara generariulu Wardener a interdisu ori-ce operatiune ulterioara spre Ungari'a, si in locu de a se folosi rapede si cu tóta energi'a de victoriile castigate pàna acilea, facu cá trupele se pérda in Clusiu si prin pregiuru trei septemani irreparabili, pàna candu insurgentiloru ardeleni le veni in ajutoriu dela Ungari'a unu corpu numerosu sub comand'a renumitulu generariu polonu Iosifu Bem.

*) Der Winterfeldzug, pag. 181—3. Vedi mai virtosu proclamatiunea lui Urban, in care spune, cá in cea expeditiune aflase 32 de romani spendiurati de acei tirani si apoi neingropati, lasati mancare lupiloru.

Intr'aceea secuii se rescolasera de nou, omorându si devastandu barbatesce mai alesu in partile Brasiovlui. Acumu chiamara iute dela Clusiu pe generariulu Schurter cu una parte de trupe in ajutoriu la Brasiovu. Asia la Clusiu mai remasera numai 3800 pedestrime, 410 calarime si 13 tunuri. 1 batalionu romanescu era in garnisóna la Desiu, vreo doue companii de linia la Turd'a, altele la Aiudu. Langa acelea trupe comandara pe unu geru infricosiatu, in lipsa totale de munitiune si arme, pre trei prefecti cu lancerii loru la Huiedinu. Totu mesuri intardiate. Si apoi ce este mai memorabile pentru romanii ardeleni, in cea óste a lui Bem era celu puçinu doue bataliune de romani dela Ungari'a, intre lanceri asemenea multime de romani ungureni. La partea romanésca a óstei lui Bem, episcopulu Vasilie dela Oradea dedese si doi capelani, pe Munteanu si pe Christianu. Façia cu trupele imperatesci, Bem avea sub comand'a sa 11600 pedestrime regulata, 1318 calarime si 28 de tunuri, preste acésta si lanceri dein Ungari'a. Asia dara Kóvári insira lucruri de fantasia candu dice, cá Wardener avuse la Ciucea 93 companii de pedestrime, 15 escadróne si 37 tunuri. In tier'a intréga era atâtea, nici-odata inse concentrate la unu locu si cu atátu mai puçinu in dilele de batalia dela Huiedinu si Ciucea (18. et 19. Dec.), care tocma pentru aceea s'a si perduto, dupa care trupele imperatesci au fostu scóse nu numai dein Clusiu, ci dein tóta partea septentrionale a Transilvaniei pàna in Bucovina, éra generariulu Wardener infrantu de suparare si rusine, mori lovitu de apoplexia. Acumu incepura se cunósca si la Sibiiu, cá tier'a nu era pacificata. Éra si prea tardiu. Dupa alte trei septemani Bem ajunse chiaru la Sibiiu.

Intr'aceea colonelulu Urban se stracurà cu trup'a sa cea mica pàna la Bistritia p'ntre inemici, di si nópte, pe unu geru de 20 graduri, fàra victualii si cu soldatii reu imbracati. In cea retragere una parte de trupa se lovi cu insurgentii la comun'a Capaln'a. Candu au ajunsu la Bistritia, mai avea sub comand'a sa: bataliunele 1 et 2 dela regimentulu de linia Carolu Ferdinandu, mai totu romani, fórte bravi, cele 2 bataliune a le sale de granitarii, dara reduse numai la 4 companii, pentru-cá dupace ungurii au datu focu Nasaulului si altoru comune, fetiorii s'au cerutu pe la casele loru, 2 companii de cordonu dela Bucovina, 1 escadronu calarime, cu totul numai 1680 pedestrii, 125 calareti si 7 tunuri. Nu mai era vorba de a da peptu cu Bem. Asia Urban dupa unele loviri mai usiore s'a retrasu in Bucovina pàna la Campulungu, unde a statu in neactivitate vreo cincii septemani, asteptandu in desiertu ajutoriu dela generariulu Malkowsky. In fine colonelulu Urban perdiendu'si éra patienti'a, s'a decisu a lovi numai cu mic'a sa óste pe trupele magiare ce tienea ocupatu districtulu regimentulu seu. Acésta expeditiune intreprinsa numai cu 6 companii de linia si cu 2 de granitarii (cele postate la Tihuti'a) in 5. Februaru st. n., a esitu fórte bine. Dupa unu marsiu de di si nópte in tempu de 20 de óre, p'ntre munti neamblati si strimtori fórte periculóse, innotandu óstea in nea uneori pàna in brúu, aduo'a di des-demánétia ajunsera la comun'a Murasieni, unde ridicara cumu amu dice dein aster-nutu, pe maiorulu Kofler cu 11 oficiari unguresci si cu unu medicu, si dusera in captivitate trei companii de linia dela

regimentulu Alexandru, cãtiva husari si tunari, 1 flamura, 2 tunuri, 2 cara cu munitiune, 74 cai si tôte armele. In aceleasi momente celelalte trupe unguresci asiediate in apropiare, alergara la ai loru in ajutoriu, dara trup'a lui Urban le batù si se luà pe fuga.

Dupa acêsta expeditiune maiêstra se decise in fine si generariulu Malkowsky, cã se tramita lui Urban ajutoriu spre a reintrã in Transilvani'a. In bataliile dela Baiersdorf (Király-Némethi) si dela Magiarusiu insurgentii fusera batuti reu, colonelulu Riczko impuscatu, 3 oficiari si 150 soldati cadiuti in captivitate, ceilalti goniti pâna la Desiu si la Clusiu. Atunci Malkowsky audiendu cã Bem le vene in ajutoriu cu tóta puterea sa, in locu de a veni si elu lui Urban in ajutoriu, mai vertosu ii demandã cã se se retraga éراس spre Bucovin'a! Elu s'a retrasu dupa atâtea operatiuni fericite, inse cu ànim'a infranta de dorere amara, pâna la Campulungu si Vam'a, dupa aceea atátu elu, cãtu si multime de fetiori au cadiutu in langóre (typhus), care a fostu resultatulu calamitatiloru venite asupra loru, cumu geru extraordinariu, lipsa de vestmente si de mancare, strapatie mai presusu de poterile omenesci, in fine tortur'a sufletêasca din caus'a gróseloru erori commise de comand'a generale dela Sibiiu, cumu si de cea dein Galiti'a. Asia tôte operatiunile ulterioére dein partea regimentului II. s'au curmatu pâna in Iuniu, candu au reintratu ostile confederate rusesci si austriace, atunci inse comand'a regimentului trecuse dela Urban la v. colonelulu Springinsfeld. La ce puncte, in care batalii au intratu bataliônele regimentului II-lea romanescu in actiune, pre cãtu a duratu campani'a de véra in 1849, nu mai suntemu in stare se descriemu in modu demnu de credintia, prin urmare aici remane lacuna, pe care o voru implini altii. Atãta este sciutu, cã acea parte de trupe austriace care esise in Februaru a duo'a óra la Bucovin'a, in 17 Iuniu s'au alaturatu la Vatr'a-Dorna langa corpulu de armata alu imperatului Rusiei, comandatu de generariulu Grotenhjelm, carele a intratu pe la Bistritia in Transilvani'a. In acea parte a tierci au fostu cu adevératu câteva batalii intre dilele dein 20. Iuniu si pâna la 26. Iuliu, inse usióre, pentru-cã insurgentii comandati de secuiulu Iosifu Dobai, de Sam. Inczédi, com. Dion. Lázár, Damaskin, Sárosi, Kálnoki etc., unde au tienutu mai multu in munti la Murasieni si la Ilva, au fostu trei óre, éra in alte casuri dupa câteva puscaturi de tunuri si descarcaturi de puscii au luat'o la fuga; anume fug'a loru dein 26. Iuliu dela Tergulu murasiiului o numesce chiaru Kóvári cã a fostu fóra parechia.“)

In dilele dein urma Urban se nacajise reu pe graniitarii sei; acelu necasu inse a semenatu fórté multu cu alu unoru tati de familia, carii dupa-ce au multime pe neplaceri cu lumea dein afara, apoi isi descarca mani'a a casa pe ai sei. De ar fi fostu elu colonelu la secui, atunci se'lu fimu vediutu. Urban are se multiamésca renumele seu romaniloru. Se nu uitamu, cã bataliônele care au ajunsu sub co-

*) „E futás páratlan volt.“ pag. 256. De altu-mentrea inca de mai inainte era cunoscuta in tíera expressiunea lui Bem, care invetiase unguresce se strige intre altele: „Ne fuss mágyár, ne fuss mágyár.“ Au fugitu si ei sarmanii fórté desu. Asia e in bataia, sortile se schimba.

mand'a lui dela regimentele transilvane de linia, anume Carolu-Ferdinandu si Leiningen, inca au fostu mai de totu romanesci, dein cauza cã magiarii dein acelea regimente fugisera la insurgenti. Apoi insusi Urban a fostu acela, care au admiratu virtutile militare ale aceluor trupe, si elu insusi isi publica scrisóra sa de cea mai mare lauda pentru bataliônele dela Carolu-Ferdinandu, adressata maiorului Wieser. Éca limbagiu adevératu ostasiescu:

„Carolu-Ferdinandianii sunt ómenii dracului; ei mergu cã diavolii etc.“*) Acelea trupe facusera intr'unu singuru marsiu dela Dorna-Candreni pâna la Murasieni siepte miliarie nemtiesci. Dara batalionulu Urracca la Sibiiu! In momentele supreme betranulu Puchner vedienduse necessitatu a baga si rezerv'a in focu, „Meine Grenadiere vorwärts!“ a comandatu, si liniile unguresci fusera sparte, batali'a dein 21. Ianuariu castigata. Nici-unu comandante imperatescu nu a patitu rusíne cu trupe romanesci, au patítu inse trupele nu odata, dein caus'a unoru comandanti nauci.

Anulu 1851 aduse desfientiarea intregi institutiuni de militia confiniaria in Transilvani'a si prefacerea respective-loru trupe in regimente de linia. Acelu evenimentu a lovit in modulu celu mai dorerosu nu numai pe populatiunea romanésca militarisata in secolulu trecut, ci pe toti locuitorii de nationalitate romana dein Transilvani'a. Romanii adeca s'au simtitu insultati, nu prin actulu desfientarei, ci pentru modulu cu care si tempulu in care s'a intemplat, adeca deintrodada cu militi'a confiniaria a secuiloru. Romanii combatusera pentru dinastia si integritatea monarchiei, secuii in contra dinastiei Habsburg si spre a desmembra monarchi'a. Secuiloru li se luara armele cã spre pedépsa si infamia; dara pentru-ce se desarmara si romanii? Repausatulu patricianu dein Sibiiu br. Bedeus, pre cãtu tempu petrecuse si elu trei luni refugiatu la Bucuresci deinaintea glóntieloru de care au cadiutu Benigni si parochulu Aug. Roth, elaborase unu memorialu politicu in cestiunea Transilvaniei, in care densulu dá cabinetului dein Vien'a mai multe consiliuri relative la organizarea acestei tieri, unele bune, altele nespusu de periculóse, si éراس altele ce respirá ura nationale cumplita. In acelu memorialu Bedeus cerea, cã institutulu militiei confiniarie se se desfientiedie cu totulu si armele se se ia atátu dela militarii secui, cãtu si dela romani. Incãtu pentru graniitarii romani, Bedeus aflá, cã ei in decursulu bellului civile nu aru fi corespunsu asteptariloru, cã nu s'aru fi batutu bene, cã la ei s'aru fi aratatu mare lipsa de disciplina (firesce dupa-ce capetele cele seci si ametíte dela Sibiiu ii ametisera si pe ei, si demoralisasera pe tôte trupele); dara tocma se nu se fia aratatu acelea defecte, este fórté necessariu, cã pe viitoriu se se ia armele dein manile romaniloru, cã-ci se póte intempla usioru, cã precumu astadi au rebellatu secuii si aristocratii magiari, mai curendu séu mai tardiu se se rescóle si valachii, precumu s'au mai rescólatu si in dilele imperatului Iosifu II., si se se incerce a restaura imperiulu Daciei etc. Alaturea cu Bedeus au mai datu si altii totu asemenea consiliu curtiei imperiale, care 'ia si ascultat.

Consiliulu lui Bedeus si alu compliciloru sei ar fi avutu sensu si aru fi fostu onestu numai atunci, candu ei aru

*) Die Karl Ferdinand sind Mord-Leute; sie marschieren wie die Teufel. Winterfeldzug, pag. 271.

fi disu imperatului: Maiestate! Invasiuni turcesci nu mai sunt; ciurma nu mai este; securitatea publica este sustienuta de corpulu gendarmiloru; nu e cu dreptu, cá numai una parte de romani si de secuî se fia supusi la greutatea portarei armeloru. Introduceci conscriptiunea, servitiulu totu-roru in armata.

Se pare cá cabinetulu dein Vien'a observase prea bene profund'a rana ce s'a infiptu in ánimel romaniloru; de aceea in câteva decrete si ordine de di se incercá se indulcéscá amarele pilule cu frase de lauda si ceva recunoscentia. Romanii le citea si tacea, pentru-cá si de aru fi voitu se vorbéscá, legea martiale nu'i suferea. Unu articlu anonimu trimisu Gazetei in acésta cauza de cátra Dr. P. V. a remasu conservatu pâna in dio'a de astadi numai in manuscriptu. Mai sunt multi romani, carii n'au uitatu insult'a dein 1851 nici pâna in dio'a de astadi, si credu cá nu o voru uita in totu restulu vietiei loru. De aci incolo populatiunea isi vediu de calamitatile sale si de regularea averiloru ce posedea regimentele, atátu in mosii intense, cátu si in capitaluri.

In anulu 1851 vedemu comand'a acestui regimentu stramutata dein Transilvani'a in Ungari'a la Dobritienu, cu batalionulu I, éra divisiunea a 6-a la Agria.*) In 1852 comand'a (Regimentsstab) e stramutata la Klagenfurth. In acea capitala a ducatului Carinthiei s'a intemplatu in 20. Maiu alu aceluiasi anu solemnitata memorabile, candu Maiestatea sa supremulu belliduce alu armatei, a datu acestui regimentu una medalia de auru, spre a fi legata la drapelulu batalionului 1 in memori'a constantei sale fidelitati si a suferintieloru dein 1848/9. Cei 24 fetiori remasi dein acei ani la batalionu, fusera numiti custodi ai stindartului (Vedi Annexele Nr. 7 et 8). Cu acea ocaziune generariulu Kellner, adjutantele gen. alu Majest. sale, portá tóte spesele solemnitatiei, éra champani'a la més'a cea stralucita, ce s'a datu in onórea dilei, a fostu tramisa dein celariele imperatesci. Pe atunci colonelu alu regimentului era Stefanu de Mesko.

In a. 1853 aflamu acestu regimentu in Itali'a la Udine la Treviso si la concentratiunea cea mare dela Martignaco, Fagania si St. Daniele.

Pe tempulu bellului orientale regimentulu acesta fu trimisu alaturea cu alte trupe de ocupatiune in Munteni'a, unde in Octobre 1854 ilu vedemu in Olteni'a, dislocatu intre Craiova, Rimnicu, Dragasiani etc. In acelea localitati stete elu in garnisóna pâna in Augustu 1855, de unde apoi in Septembrie reintrá prin passulu Turnu-rosiu in Transilvani'a si trecundu pe la Sibiiu inainte, ajunse in garnisón'a dein Alb'a-Iuli'a.

In dilele nóstre este fapta istorica adeverinta pe deplinu cá cabinetulu austriacu participase la evenimentele orientali; dein acei ani cu scopulu pronuntiatu, cá se ocupe tierile romanesci militaresce si nici se le mai lase dein mana. De una parte inse moldavo-romanii au aflatu de acestu planu si au lucratu pe la cabinetele celelalte dein respoteri in contra realizarei lui; pentru-cá déca romanii s'au aparatu la tóte ocaziunile de russificare, cu atátu mai ferbente era ei determinati a se apara de germanisare si de potestatea absoluta

austriaca; de alta parte éra si la unele regimente de invasiune se committea multing de brutalitati si crudimi, batai cumplite, omoruri, incendiuri, predatiuni, portare brutale a unor oficiari. Dein acestea ur'a cea mare ce colcaia pe atunci in pepturile romaniloru.

Regimentulu Nr. 50 a facutu una dein esceptiunile cele mai laudabili. Pre cátu a statu acelu regimentu in Romani'a, fetiorii cá si cei mai multi oficiari, s'au portatu de modellu, de aceea au si fostu primiti bene de cátra populatiune, care nu avea a se plange de excesele si brutalitatile soldatesci, cumu s'a intemplatu de ex. in Bucuresci, Ploiesci, Focsiani, Iassi si pe airea, despre care mai tardiu insusi monarchulu aflandu-se in Cernauti, a primitu informatiuni de cele mai neplacute, atátu dela Grigorie Ghica-voda, cátu si chiaru dela unii functionari de ai agentiei c. r. dein Iassi.

In a. 1859 acestu regimentu, de si comandatu a merge la Itali'a, nu apucá se ia parte activa la campani'a italiana, dein caús'a rapediunei cu care s'a portatu bellulu acela.

De si prefacutu in 1851 dein confiniariu in regimentu de linia cu numele Thurn- et Taxis Nr. 50, elu inse nu a potutu se uite, cá facea servitiu patriei si tronului de 100 de ani. In anulu 1863 regimentulu avù éra si una dein acelea serbatori, care au facutu totu-deauna epoca in viéti'a legiuniloru. Acea fu aniversari'a sa secularia, serbata in memori'a primei sale intemplieri si formatiuni dein anulu 1763. Solemnitatea fu inaltata inca si prin impartirea de drapelle noue in loculu celoru vechi de 100 de ani, rupte si sparte de multimea glóntieloru cáte au trecut prin ele. Comand'a regimentului (Stab) era in statiune la Cened'a, in provinci'a Venetiei, cu batalionulu 1 si 2. Serbatórea secularia si solemnitata santirei drapelurilor s'a intemplatu la Cened'a in 20. Augustu 1863 cu adeverata pompa. Matrinele (nasiele) drapelurilor au fostu Maiest. sa imperatés'a si inaltimea sa c. r. archiduces'a Sofi'a, mam'a imperatului. Imperatés'a trámise in loculu seu pe dómn'a comitess'a Hunyadi, nascuta comitessa Buol-Schauenstein. Colonelulu regimentului era bravulu si amabilele barbatu Schwaiger, care apoi a picatu la Custozza in 1866. Drapellele fusera consacrate de cátra episcopulu dela Ceneda si de preotulu romanescu alu regimentului anume Bocsi'a. Professorulu italianu Marinelli compuse in limb'a germana una oda sublima in onórea regimentului. Serbatórea acésta pe langa caracterulu seu strictu militariu avù si altulu nationale. Drapellele s'au santitu si dupa ritulu orientale; cátra ostasi s'au tienutu cuventari romanesci; pentru 60 de fetiori se procurasera costume romanesci nationali dein Transilvani'a, in care densii jocara „Calusiariulu“, spre marea placere a corpului oficiariloru si a totu-roru celoru-lalti óspeti. In fine ostasii de bucuria ce simtia, ridicara pe generariulu Mesko, fostu inainte comandante alu regimentului, si pe colonelulu de atunci Schwaiger, si'i portara pe umerii loru. In totu tempulu solemnitatiei, alu petrecerei si ospetarei capell'a regimentului a executatu intre altele, si piese nationali.*) (Vedi Annexele Nrii 8, 9, 10).

*) Pre cátu tempu se batea cuiele la drapelle, music'a executá acestu programu: Rogatiune inaintea bataliei, de

Pentru comunele regimentului aniversari'a s'a serbatu in 18. Iunie, éra anume in comun'a Salva servitiulu dumnediescu se executà pe locul unde repausa tiern'a sarmanelui Todoranu si a sociloru sei. Elu fusese sfarmatu pe róta, pentru-cà in innocent'a sa nescientia agitase in contra militarisarei, mai virtosu dein cauza, cà precumu dicea elu: „De ce ne jura cà ne vomu bate de uscatu si pe mare (formul'a juramentului), cà la noi nu este mare, si nemtii ne-au disu, cà luamu arme numai cà plaiasi (granitarii, confinari), cà se aparamu hotarele de turci, de hoti si de ciurma. Convictiunea lui Todoranu, a sociului seu Popu si a celoru lalti vreo nouespredecece insi. carii au suferitu mórtea pentru resistanti'a loru, a fostu, cà ei facu bine, cà-ci consiliulu bellicu ar fi insielatu pe poporu. Anume Atanasie Todoranu a mersu la mórte cu atátu curagiu, in càtu dupace l'au trasu hoherii pe róta, elu inca totu mai strigà: „Ómeni buni, eu moriu, dara voi se nu ve dati.“ Ce sufleru de Regulus, in acelu tieranu! Umbr'a ta Todorane, se invetie pe toti dacoromanii a cunósce ce este constanti'a si perseveranti'a, si ce semnifica se aiba cineva caracteru, in ori-ce positiune sociale s'ar afla. Todoranu atàta pricepuse; elu inse avea fórte mare dreptate déca dicea oficiari-loru instructori veniti dela regimente de linia: Nu ne portati cu minciun'a, nu vorbiti cu duoe limbi; spuneti-ne curatu, ce vreti se faceti dein noi, ostasi de linia, séu numai plaiasi, cumu au fostu si mai de demultu. (Vedi date mai specialii despre acelea executiuni selbatece in Appendice.)

Alu patrunea batalionu a serbatu aniversari'a secularia totu la 20. Augustu in Alb'a-Iuli'a, cu solemnitate ce se pare a rivalisa cu cea dela Cened'a.

(Va urmá.)

Consemnarea romanilor ucisi la 1848—49 in Clusiu, dupa sententi'a judetiului de sange (vérbiróság)*).

In matricul'a basericeii romane gr. cat. se afla indusi urmatorii, intre eli si gr. orientali:

1) Alesand. Baternai**) de Bald'a, clericu

Körner. Cleopatra, de Giorza. Stabat Mater, de Rosini. Il Templario, de Nicolai. Osteinulu transilvanu, marsiu romanescu de parada.

*) Incependu cu Nr. 19 din an. 1870, noi amu publicatu unu lungu catalogu alu romanilor omoriti de insurgenti si de rebelli, cu judecata si fóra nici-o sententia de judecata, in anii 1848 et 1849. Acelu catalogu fusese reproducu de dn. A. P. Alexi dupa unu conspectu nemtiescu, compusu dein raporturi oficiali si tiparitu la Vien'a, din care inse esu numai 4749 individi de tóte trei nationalitatile, omoriti nu in batalia formale, ci cu totul in alte moduri. (Vedi Transilvani'a dein 1871 Nr. 13. pag. 154—155.) Noi amu observatu inca de atunci, cà ori-catu au fostu obligati functionarii imperatesci a scóte la lumina intregulu adeveru, totusi conscriptiunile loru au remasu fórte defectuóse. Deci si acestu catalogu pe care'l publicamu acilea, se fia conferitu cu celu publicatu dela Clusiu la pag. 108 a Transilv. din 1871.

Red.

**) Alias Betraneanu. Adeveratulu connume'i fusese altulu. Imi aducu prea bene aminte, de candu unu consangénu alu seu dein Frata, fiendu la Clusiu, ilu schimosi in Baternay,

deintre celi eliminati cu ocasiunea processului basericescu Lemenyianu, si dupa aceea juristu; spendiuratu in 3. Octobre 1848 aprópe de Somesifaleu langa Clusiu; sufleru capelanulu gr. cat. Vladutiú; de odata si totu acolo fu spendiuratu:

2) Basiliu Simonis de Siarmasiu-mare, studente; sufleru parochulu gr. c. dein Clusiu-Monasteriu Nic. Popu.

3) Basiliu Turcu, parochulu Catinei si protopopulu gr. c. alu Palatcei, de 68 ani, spendiuratu in 23. Octobre 1848 totu la Somesifaleu; sufleru I. Fekete Negrutiu, protopopu, si Ales. Arpadi, capelanu gr. cat. (Despre acesti trei vedi datele pre cele-alalte pagine.)

4) Michailu Popu, parochulu Nusifaleului, de 64 ani, puscatu in „Fellegvár“, fortaréti'a deasupr'a Clusiuului; puscatu in 14. Febr. 1849; sufleru Arpadi.

5) Ioane Moldovanu, primariu in Nusifaleu, de 54 de ani, puscatu in „Fellegvár“, sufleru A. Arpadi.

6) Stefanu Mor'a, parochu gr. or. dein Simotelnicu, de 48 de ani, puscatu totu in „Fellegvár“ cà si toti celi urmatori, si la toti fiendu fostu sufleru A. Arpadi.

7) Teodoru dein Valcàu-ungurescu, gr. or., economu, de 34 ani.

8) Alesandru Czikudi, clericu gr. cat. dein Dómbu, in etate de 21 ani (sufleru la acest'a I. Fekete Negrutu.)

9) Ioane Miclea, tieranu economu dein Dragu, de 37 de ani.

10) Vasiliu Iancu, tieranu econ. dein Dragu, de 20 de ani.

11) Teodoru Iancu, tieranu economu dein Dragu, de 38 de ani.

12) Elia Belaiu, tieranu economu din Dragu, de 50 de ani.

13) Teodoru Belaiu, tieranu dein Dragu, de 27 de ani.

14) Ieremia Belaiu, tieranu din Dragu, de 21 ani.

15) Ioane Belaiu, tieranu din Dragu, de 32 de ani.

16) Petru Belaiu, (tieranu) dein Dragu, de 56 de ani.

17) Masimilianu Covaciu, dein Fúzes-M. Peterdu, de 19 ani.

18) Ioane Viragu, dein Fodor'a, de 31 ani.

19) Ioane Mesteru, dein M. Uifaleu, de 32 ani.

20) Basiliu Popovicu, parochu gr. c. din Tiegsióru, de 52 de ani.

maimutiandu numele unui cancellistu renegatu, anume Baternay, dein comitatulu Zarandu. Dupa aceea dein Baternay se prefacù in Betraneanulu. Pana catra an. 1840 era fórte usitatu a magyarisá numele teneriloru de nationalitate romanésca. De atunci incóce acésta bajocura incepù a mai scadá, inse nu de totu.

Red.

- 21) Gregoriu de Feiurdu, de 20 ani.
22) Elia de Feiurdu, de 34 ani.
23) Ioane Margineanu, economu dein Apahid'a, de 50 ani.

24) Ioane Cosm'a, economu in Apahid'a, de 56 ani.

25) Nicolau Danu, bibolariu, de 28 ani.

27) Alesiu Org'a, economu dein Dragu, de 36 ani.

27) Simeone Suci, economu dein Adalinu, de 34 ani.

28) Vasiliu Burc'a, economu si ospetariu dein Somesiu-Galdu, de 40 ani. — Toti acesti'a, cumu disi, scolopetati in asia numitulu „Fellegrár“,*) pana pre la inceputulu lui Maiu 1849 in diferite tempuri neindicate in matricule; petrecuti fiindu la locul supliciuului de comunu prin locotenentele de venatori Nicolau Gyarmathy, actuale protonotariu dein comitatulu Cosiognei (Clusiuului), cu vreunu despartimentu dein compani'a sa, si functionandu cá sufleriu la toti, la cati nu oserbai contrariulu, capelanulu romanu gr. c. Alesandru Arpadi.

In matriculele basericeii gr. or., duse pre atunci de protopopulu Gregoriu Galu, mortiloru dein acelu restempu nu le este indicatu soiulu mortiei.

(Va urmá.)

Nr. 271—1874.

Procesu verbale

luatu in siedinti'a ordinaria a comit. asoc. trans., tienuta in 8. Decembre c. n. 1874, sub presidiulu dlui vicepresiedinte Jacobu Bologna, fiindu de facia domnii membrii: Pavelu Dunc'a, E. Macelariu, I. Hannia, Const. Stezariu, I. V. Rusu, si Candrea.

§ 144. Dn. cassariu presentéza conspectulu despre perceptiunile si erogatiunile fundulu asoc., pre tempulu dela siedinti'a ordinaria a comitetulu dein 10. Noembre a. c. pana la siedinti'a presente. Dein amentitulu conspectu resulta, cumu-cá in restempulu numitu s'au incassatu la asociatiune 161 fl. si s'au erogatu, mai alesu pre stipendia si ajutoria, 520 fl. 6 cr. v. a. (Nr. prot. ag. 269, 1874.)

Spre scientia.

Totu dn. cassariu mai presentéza conspectulu despre starea fondulu academieii pre tempulu acestei siedintie. Dein respectivulu conspectu se vede, cumu-cá fundulu academieii are de presentu in proprietatea s'au 12,625 fl. 74 cr. (Nr. prot. ag. 270, 1874.)

Spre scientia.

§ 146. In nexu cu conspectulu cassei de sub § 144, se raportéza in specialu, despre banii incursi la fondulu asociatiunei, pre tempulu dela 10. Nov. a. c. pana la siedinti'a presente si anume:

*) Fortareti'a situata de-asupr'a cetatiei Clusiu, pe care o si domina cá punctu strategicu. Red.

a) prin directiunea despartimentulu cercuale alu Clusiuului (X.), s'au tramesu, cá tacse de membrii ord. 153 fl. v. a. (Nr. prot. ag. 266, 1874);

b) au mai incursu de a dreptulu la cass'a asoc. cá tacse de membrii ordinari si prenumeratiuni la Transilvani'a cu totulu 10 fl. (Nr. 263 si 267, 874).

Se iea spre scientia cu aceea, cá nouiloru membrii, se li se espedéze respectivele diplome.

§ 147. In necsu cu conspectulu de sub § 145, se raportéza despre ofertele incurse la fondulu academieii pre tempulu dela 10. Novembre a. c. pana la siedinti'a presente si anume:

a) prin dn. proprietariu in Becleanu, Petru Muresianu Sireganulu, s'au tramisu 12 fl. v. a., dein cari 5 fl. suntu a dou'a rata dein sum'a de 20 fl. apromisa de d-sa, in favórea fondulu academieii; ér' 7 fl. suntu ofertu totu pentru acelu fondu, dela Vasilie Ilisiu, contrasiu in Sirégu. (Nr. prot. ag. 260, 1874.)

Spre scientia.

§ 148. Dn. cassariu Const. Stezariu arata, cumu-cá una actiune partiale dein Staatsprämien-Loose, dto Vien'a 15. Iuliu 1870, seria 1889 Nr. 5 edata dela firma: „Rothschild & Comp.“ sunatoria despre 7 fl. ce a fostu oferita in favórea fondulu academieii de dn. vicariu Alesandru Micu, dupa informatiunea primita dela redactiunea foiei „Mercur“ si a perdutu valórea — precum si-au perdutu valórea loru tóte asemenea actiuni; — deci propune, cá numita actiune se se scóta dein averea fondulu academieii, si se se remitia, pre langa incunoscientiare, oferentelu respectivu, (Nr. prot. ag. 268, 1875).

Propuerea se primesce.

§ 149. Se presentéza protocolulu siedintiei subcomitetulu dein $\frac{6}{18}$ Octobre a. c. alu Brasiovului, (I.), dein carele intre alte afaceri curente resulta, cumu-cá respectivulu subcomitetu sub Nr. prot. 4, cere a i-se asemná pentru bugetulu preliminaru dein tacsele incurse dela membrii ajutatori ai despartimentulu sum'a de 57 fl. 50 cr. v. a. (Nr. prot. ag. 244, 1874.)

Lucrarile subcomitetulu se iau spre scientia, si sum'a preliminata de 57 fl. 50 cr. se asemenéza la cass'a asociatiunei.

§ 150. Ministeriulu culteloru si alu instructiunei dein Bucuresci, tramite pe seam'a bibliotecei asociatiunei 3 esemplaria dein cartile intitulate: „Itinerariu in Istria si vocabulariu Istriano-romanu“ publicatiune dein manuscriptele postume ale repausatulu Ioanu Maiorescu. (Nr. 264, 1874.)

Cartile daruite se primescu pre langa expresiunea protocolaria a recunoscientiei, si se predau dn. bibliotecariu, spre a-se inscrie in registrulu bibliotecei asoc.

§ 151. Universitatea natiunei sasesci tramite unu esemplariu gratuitu pre seam'a asociatiunei, dein protocolulu confluxulu dela 20. Novembre 1873 pana la 16. Fauru 1874. (Nr. prot. ag. 262, 1874.)

Se primesce pre langa expresiunea recunoscintei protocolarie si se transpune dlui bibliotecariu spre a-se inferi in registrulu cartiloru asoc.

§ 152. Dn. invetiatoriu in Riu-albu, Zach, Popu, cere a i-se dá cate unu esemplariu dein foi'a asociatiunei pre anii 1868—1875 inclusivu, deobleganduse a solvi pentru esemplariale acele pretiulu de 5 fl. in doua rate, una de câte 2 fl. 50 cr. si apoi pre venitoriu a-se prenumera la fóia cu cate 2 fl. cu inceputulu fia carui anu. (Nr. 265, 1874).

Se accorda cererea respectivului dn. invetiatoriu cu aceea observare, cá dein foi'a anului 1868 lipsindu cu totulu esemplaria disponibili, i se voru tramite dupa primirea ratei de 2 fl. 50 cr. câte unu esemplariu dein foi'a asociatiunei, de pre anii 1869—1874 inclusivu.

§ 153. Directiunea despartimentului cercuale alu Clusiului (X.), aterne procesulu verbale, luat in adunarea generale cerc. tienuta la Berchiasiu in 25. Octobre a. c. dein preuna cu sum'a de 153 fl. cá tace de membrii. Nr. prot. ag. 266, 1874 a se conferi si § 146 lit. a).

Dein amentitul procesu verbale, carele se perlege de referentele secret. II., resulta urmatóriele lucrari ale numitei adunari cercuali:

a) sub Nr. prot. 2 s'a luatú scientia despre activitatea subcomitetului, dela adunarea cercuale din urma pana la cea dein 25. Octobre a. c.

b) sub Nr. prot. 3 s'au prezentatu si aprobatu ratiociniulu cassariulu despartimentului respectivu;

c) sub Nr. prot. 4 s'a desbatutu preliminarulu pre 1874, si s'au decisu cá dein tacele restante de membrii ajutatori ce se voru incassá pre tempulu dela 1871, 150 fl. se se intrebuintieze pentru procurarea de tabele pre seama scoleloru serace, ér' 50 fl. se se intrebuintieze in favórea infientiarei unui fondu pentru una scóla elementaria romana confesionale in Mociu pre campia;

d) sub Nr. prot. 5 s'au alesu una comisiune, carea se se consulte asupr'a modulu de procedere in privintia infientiandului institutu centrale de cultura, respective o scóla elementaria in Mociu.

e) sub Nr. protocolulu 6 i-se esprima actuariulu Dr. Aureliu Isaacu, recunoscintia pentru servitiale gratuite, prestate in afacerile scripturistice ale despartimentului;

f) sub Nr. prot. 7, s'au luatú scientia despre sumele subscribe si solvite in favórea fondulu asociatiunei.

g) sub Nr. prot. 8 s'a raportatu despre pasii facuti in caus'a transpunerei fondulu convictulu dein tractulu protop. alu Faragaului, administratu de dn. Greg. Vitézu, si s'au decisu, cá respectivulu dn. administratore si manipulante, se se provóce a transpune in primirea subcomitetului despartimentului resp. banii si documentele relative la cestionatulu fondu.

h) sub Nr. prot. 9, s'au decisu a se redicá unu

monumentu de pétra in memori'a fundatorelui dr. Romantiai, in loculu nascerei sale Somosfaleu (Somesiani) si spre acelu scopu, s'au alesu una comisiune cu insarcinarea de a se adresá cu unu apellu pentru contribuii cátra publiculu romanu, si in specie, cátra acelia, carii s'au impartasitu dein beneficiile fericitului fundatoriu; in fine,

i) sub Nr. prot. 10, s'au luatú dispositiuni pentru elaborarea unui statutu pentru infientiarea unei reuniuni agronomice.

Conclusiune. Lucrarile adunarei cercuali de sub pos. a, b, d, e, g, h si i, dein care mai alesu cele de sub pos. d) (Nr. prot. 5), h) (Nr. prot. 9) si i) (Nr. prot. 10) se referescu, nu numai la promovarea culturai poporului, ci totu odata intentionéza si nobilulu scopu de a inaltia vedi'a si onórea nationale, se ieau spre cea mai placuta scientia, si respective se apróba.

Er' relativu la preliminarulu de sub pos. c) se se rescrie, cá la proiectarea bugetulu se se observe cu posibil'a acuratetia determinatiunile coprense in §§ 18 si 27 dein regulamentulú asoc. si bugetulu astu-feliu statoritu, la tempulu seu se se substerna incóce spre aprobare.

Verificarea acestui procesu verbale se concrede domniloru membrii: Dunca, Hannia, Macelariu.

Sibiú, datulu cá mai susu.

I V. Rusu mp. Iacobu Bologa mp.
secret II. vpresiedinte.

S'a perlesu si verificatu. Sibiu 10. Dec. 1874.

P. Dunca mp. I. Hannia mp. E. Macelariu mp.

Publicarea baniloru incursi

la fondulu asoc. dela 10. Nov. pâna in 8 Dec. 1874.

I. Prin directiunea despart. cerc. alu Clusiului (X.) respective prin dn. cassariu alu despartimentulu resp. Greg. Chiff'a s'au tramisu cá tace de membrii fundatori si ordinari, incurse cu ocaziunea adunarei gen. cercuali, tienute in 25. Octobre a. c. la Berchiasiu, 153 fl. v. a. si anume:

a) Dela dn. proprietariu in Berchiasiu, Anania Trombitasiu, pre langa deoblegatiunea de a se face membru fundatoriu, solvindu de ocazdata cu 6% proc. 187⁴/₅ 12 fl.

b) dela dn. protop, gr. cath. in Catin'a Ioane Moldovanu, cá tacsá de membru ord. pentru totu-de un'a in un'a actiune dela Albin'a Nr. 2962 cu couponii respectivi 100 fl.

c) dela dn. proprietariu in Budatelecu, Teodoru Dumbrava, tacs'a de membru ord. pre 187⁰/₁, 187¹/₂, 187²/₂ si 187³/₄ 20 fl.

d) dela dn. parochu si protop. onor. in Szász-Fényes Nicolau Popu tacs'a de membru ordinariu pre 187²/₃ si 187³/₄ 10 fl.;

e) dela dn. protop. in Clusiu Gabriele Popu tacs'a de m. ord. pre 187³/₄ au incursu 5 fl.,

f) dela dn. propriet. in Bothaza, Vasiliu Fulea, tacs'a de m. ord. nou pre 187⁴/₅ si pentru diploma 6 fl.

II. Dn. archivariu scaunale in Cinculu mare, Moise Branisce, tacs'a de m. ord. pre 187⁴/₅ 5 fl.

Sibiu 8. Decembre 1873.

Dela secret. asoc. trans.

Bibliografia.

A esțtu de sub tipariu:

ISTORIA PATRIEI pentru scólele poporali romane dein Ardealu. Ed. II. Blasiu 1875 de I. M. Moldovanu. 94 pagine 8°, tipariu curatu, chartia buna, cuprensulu cunoscutu. Legata in table tari, se vende numai cu 32 cr., la autoriulu. La 10 ecs. se dau 2 ecs. gratis.

Totu acolo in Blasiu se afla:

ACTE SINODALI ale basericei romane de Alb'a-Iuli'a si Fagarasiu. Tom. I. Blasiu 1869. Pagine 194 cu 1 fl. Tom. II. Blasiu 1872 pag. 124 cu 70 cr.

ACTELE CONFERINTIEI tienute la Alb'a-Iuli'a in 13—14 Aprile 1871 cu 25 cr.

FUNDATIUNEA fericitului Alesandru St. Siu-lutiu. Blasiu 1870 cu 30 cr.

SPICUIRE in istori'a baserecésca a romaniloru, respunsu la Contr'a-critic'a dlui N. Pope'a. Blasiu 1873. Pagine 82, cu 40 cr.

ARCHIVU pentru filologia si istoria, de T. Cipariu. Anulu I., II., III. si IV. anulu cu câte 3 fl., inse anulu I. nu se dà separatu.

GRAMATEC'A LIMBEI ROMANE. Partea I. de T. Cipariu (premiata de societatea academ.), cu 1 fl. 50 cr.

Dela alte Tipografii ne venira de 1 luna incóce spre anuntiare acestea produse literarie:

ISTORIA NATURALE pentru pruncii scólei poporali, intocmita dupa procedur'a sintetica*) de Cosma Anc'a, invetiatoriu si directoriu la scóla normale-principale dein Naseudu. Partea I. Zoologi'a. Editiunea a dou'a. Tipografi'a lui S. Filtsch (W. Krafft) in Sibiu 1874 form. 8° pag. 72. Pretiulu de bolta numai 30 cri, éra cu recepere postale 36 cri. De vendiare la auctoru in Nasaudu, la librari'a Iul. Spreer in Sibiu si la a lui Schnell & Comp. in Bistritia.

MESURILE METRICE. Mesurarea si calcularea cu mesurile cele noue metrice, asemenarea loru cu cele vechi, straformarea mesuriloru vechi in noue si a celoru noue in vechi, mesurarea pamentului si corpureloru, compuse in usulu scóleloru, economiloru, industriariloru, comerciantiloru, privatiloru si alu tutororu claseloru poporului, de Stefanu Popu, profesoriu si redact. „Economului“. Cu 12 ilustratiuni si 4 tabele. Blasiu, 1875. Editiunea autorului.

La autoriulu acestei carti se mai afla:

METODULU PERTRACTAREI LEGENDARIULUI I. (abecedariului) dupa principiale scriptologiei si instructiunea intuitiva, costa legatu in pareti tari 50 cr.

LEGENDARIU si ESERCITIA DE LIMBA, pentru clasa II. a scol. popor., legatu in pareti tari 36 cr.

ECONOMULU, organu periodicu ilustr., de pre an. 1873, completu numai 2 fl. Dto. cu „Foi'a scolastica“, 2 fl. 40 cr. Dto. dto. pre 1874, nrii 1—12, 1 fl. 50 cr.

CURSU PUBLICU DE ISTORIA NATURALA, facutu la universitatea din Bucuresci, de Gr. Stefanescu professoru la facultatea de sciintie. Lectiune de deschidere in 27 Octobree. Bucuresci, nou'a typographia a laboratoriloru romani. 1874. form. 8° pag. 21. Pretiu 75 de bani.

De acelasu auctoru. ELEMENTE DE ZOOLOGIA pentru scólele secundarie (gymn.) l. n. 1 68.

Consideratiuni asupra instructiunei publice si private in Romani'a*) 2. 50.

CURSU ELEMENTARIU si GRADATII de GRAMATICA ROMANA. Partea etimologica, de I. Manliu, professoru de limb'a latina si romana la gimnasiulu dein Giurgiu. Bucuresci. Tipografi'a Dim. Aug. Laurianu, 1874 8°. Pretiulu 80 bani.

NOUA GRAMATICA ROMANÉSCA pentru scólele ambeloru sexe, urmata de unu cursu complectu de analyse logica. De Raoul de Pontbriant, professoru la Lyceulu Matheiu Bassarab, directoru alu pensionatului francesu. Editiunea a doua Form. 8° pag. 147. Bucuresci, 1874. Librari-editori Socecu & Compania. Pretiulu l. n. 1. bani 50.

CURSU COMPLECTU DE LIMB'A FRANCESE, de acelasu auctoru. Edit. III. Bucuresci. Pretiulu 2 l. 50 b.

Dn. Pontbriant mai are alte 9 opuri publicate, éra unulu sub pressa, adeca:

Dictionariulu etymologicu romano-francesu. — Cursulu de comptabilitate. — De viris illustribus Romae, cu unu dictionariu latino-romanu si note in romanesce. — Invetiatoriulu limbelorú séu metodu practicu spre a invetiá si a vorbí limb'a francesa in 6 luni. — Alfabetu francesu, in paralelu cu sunetele romanesci. — Gramatic'a francesa, care coprinde o sistema noua si simplificata a conjugariloru reduse la unu singuru verbu. — Gramatic'a romanésca, coprinde unu cursu de analise gramaticala si logica. — De viris illustribus Romae, tradusu juxta in romanesce. — Ovidius (metamorphosi), tradusu juxta in romanesce. — Epitome historiae sacrae, tradusu juxta in romanesce. — Chei'a autoriloru latini, cari se traducu in clasele liceelorú si ale gimnasielorú. Acésta publicatiune va coprinde, traduse juxta-linearui: Phedri fabulae. — Cornelius Nepos. — Caesar. — Catilina si Jugurtha. — Horatius (artea poetica). — Cicero (de amicitia si de senectute) — Prosodi'a latina. — Virgiliu.

Dilele acestea vediuramu dela dn. Pontbriant inca si una critica aspra, publicata pe 15 pagine 8° sub titlu: „Medici ex sutoribus séu Celebritatile gramaticale in Rumania.“ Bucuresci 1874. Pretiulu 20 bani. Dn. Pontbriant pune sub cutietulu

*) Adeca methodu syntheticu.

*) De acésta carte ne ocupaseramu si noi in an. tr. Red.

criticei gramaticale profesorilor B. Stilesco (18 edi-
tiuni), Stef. Neagoe (2 edit.), N. Macarescu (18 edit.)
si Ioanu Maximu (11 edit.). Critic'a se intende preste
39 de cestiuni; ea afla câteva mari absurditati in gra-
maticalele romanesci citate mai in susu. Citiundu ori-
cine acea critica, va vedea indata, că criticulu nu a
portatu pên'a cu degetele bagate in manusi de me-
tase, că inse asupra mai multoru cestiuni gramaticali
a judecatu dupa rigórea logiceii, in care francesii sunt
asia de tari. Despre unele cestiuni dn. Pontbriant
ne va permite cá se'i observamu că: „sub iudice lis
est,“ si cá voru mai trece câteva ani pâna ce se voru
involf gramaticii. Cathedr'a filologiei comparate, ocu-
pata de dn. Hasdeu, criticele sale si atacurile cu care
se arunca asupra societatiei academice, insocite de
passionatele invective aruncate de dn. Alex. Odobescu
de pe cathedr'a scientiei archeologice asupra toturoru
literatiloru si scriptoriloru romani căti au esitu si
mai esu deîn Transilvani'a si Ungari'a, voru accelera
solutiunea unui mare numeru de cestiuni gramaticali,
sintactice, stilistice; cu tóte acestea disputele nu se
voru termina cu una cu doue. Cele mai inversiunate
voru decurge asupra cestiuniloru, cumu amu dice, de
gustu, in care decide la cei mai multi audiulu, séu
usulu, bunu reu, dara inradecinat. Mai in scurtu,
s'a introdusu si la noi critic'a, la care participara
pâna acumu, scól'a deîn Iassi (Convorbirile), cativa
membrii ai societatiei academice, Hasdeu, Pontbriant s. a.

CORRESPONDENTIA SECRETA si Acte in-
dite ale Capiloru revolutiunii romane dela
1848. Adunate si editate de C. D. Aricescu. Bu-
curesci, 1874. 8°, pag. 117. Pretiulu ?

Diarele câte au esitu in an. 1848 in Romani'a
pâna la sugrumarea miscarei nationale, coprindu ma-
terialu amplu pentru istoria; dara cine le mai are pe
acelea, si apoi, cine a mai cutediatu se publice deîn
actele si evenimentele, deîn lucrarile si incercarile
partitei nationale, câte au mai urmatu pâna la esirea
rusiloru si a turciloru deîn tíera? Este fórté bene,
că asemenea acte si documente se publica in carti
si fasciclii separati, cá materialu istoricu. Trebuie se
usioramu istoriografiloru sarcin'a loru cea grea.

GÖTHE. Patimele junelui Werther, tra-
ductie din limb'a germana de B. V. Vermont, cu
o introducere de Grigorie H. Grandea. Bucuresci,
1875. 8°, pag. 204.

Acestu romanu scrisu de Göthe, a fostu mai
multi ani lectura de predilectiune a germaniloru, inse
si obiectu alu multoru critice, care mai blande, care
mai severe; intr'aceea elu fù tradusu in multe limbi,
éra in a. 1842 apparù si romanesc*) in traductiunea

facuta de repausatulu Gavr. Munteanu, pe atunci di-
rectoru la seminariulu episcopiei Buzeu; traductoriulu
inse a remasu anonimu, ceea ce se póte intielege
din positiunea sa de atunci. Ori-care se interesédia
de progréssele limbei nóstre, nu'si va pregeta de a
pune acestea doue traductiuni in paralela cu atátu
mai virtosu, că pre cătu suntemu noi informati, dn.
Vermont candu a tradusu pe Werther, nu sciuse de
vechi'a traductiune publicata inainte cu 32 de ani,
că-ci exemplariele de atunci au ajunsu a fi forte rari.
Noi vomu da lectoriloru nostrii ocaziune de a com-
para in câteva pericope ambele acestea traductiuni.

BISERIC'A ORTHODOXA ROMANA. Jur-
nalulu periodicu eclesiasticu. Appare odata pe
luna, in fasciclii de câte 5 cóle, 8° mare. Bucuresci.
Costa numai 12 lei noi (5 fl. 30 cr.) pe 1 anu, pla-
titi in doue semestre la inceputulu fiacarui semestru.
Redactiunea sta sub conducerea prea santiei sale do-
mnului episcopu Ghenadie, fostu Argesianulu, si
se afla in monastirea S. Dimitrie, Bucuresci. Acestu
diariu periodicu eclesiasticu ese in 6000 (siese mii)
de exemplaria, sub protectiunea santului sinodu si a
guberniului. Primulu fasciclu a esitu in Octobré,
dupa care mai urmara doue, pe anulu tr., si se con-
tinua pe anulu acesta.

Noi citramu cu luare-amente mai multi articlii
publicati in cei de antaiu duoi fasciclii, si cutediamu
a dice, că acésta publicatiune face mare honóre si-
nodului, episcopului Ghenadie si colaboratoriloru sei.
Regulamentulu pe alu carui temeiu se publica acestu
diariu consta deîn 18 articlii si este confirmatu de Do-
nulu tieriei. De nu amu fi asia strimtorati in spa-
tiulu nostru, amu reproduce si noi celu puçinu acelu
regulamentu si adress'a comitetului redactiunei „Catra
clerulu si poporulu romanu.“ Noue betraniloru, carii
cunóscemu starea vechia, de inainte cu 30 si 40
de ani, a clerului romanescu deîn Romani'a unificata,
ne vene se versamu lacrimi de bucuria la vederea
acestui progressu, carele se póte dice fóra picu de
exageratiune, immensu, că-ci in 15—20 de ani se
fece pentru cultivarea clerului atáta, cătu nu se facuse
mai inainte in 100 de ani. Acelu spiritu de tole-
rantia nobile, si totusi ferbente aparatoriu alu base-
ricei sale, acea limba curgatória si intielésa, acea
caldura evangelica ce petrunde deîn cele mai multe
pagine in mentea si anim'a lectoriului, in fine demni-
tatea expressiuniloru, intru care acestu diariu differe
multu de alte organe eclesiastice ale basericeii ortho-
doxe, au se'i garantiedie viétia indelunga si totu odata
plina de fructe religióse-morali. Ce e dreptu, cam-
pulu este fórté largu, secerisiulu fórté multu; éta
inse, că se afla si seceratori pentru cătu s'au seme-
natu, si semenatori, carii ara si cultiva acelea parti
ale agrului, care se afla inca intielenite si coperite
cu buruieni. In totu casulu, pessimistii au se rema-
na rusnati inca si pe terenulu eclesiasticu, éra acei

*) In tipografi'a curtiei, a lui Frid. Walbaum.

